

Primal

Jonathan Nilsson och Magnus Jakobsson

Malmö Universitet

8 Mars 2022

Vi ses jämna veckor under vårterminen. Varje pass har ett unikt tema, exempelvis

- Primtal
- Knutteori
- Spelteori
- Talföljder
- Grafteori
- Kardinalitet
- Topologi

Vi laddar upp förberedelseuppgifter en vecka innan varje pass.

Idag - Talteori och primtal

- Presentation
- Kort genomgång av förberedelseuppgifter
- Problemlösning
- Genomgång av lösningar

Definition

Ett **primaltal** är ett heltal större än 1 som inte kan skrivas som en produkt av två mindre positiva heltal.

Definition

Ett **primal** är ett heltal större än 1 som inte kan skrivas som en produkt av två mindre positiva heltal.

Alternativt: Ett positivt heltal p är ett primal om det har precis två positiva delare, 1 och p .

Definition

Ett **primal** är ett heltal större än 1 som inte kan skrivas som en produkt av två mindre positiva heltal.

Alternativt: Ett positivt heltal p är ett primal om det har precis två positiva delare, 1 och p .

De första primtalen

2, 3, 5, 7

Definition

Ett **primtal** är ett heltal större än 1 som inte kan skrivas som en produkt av två mindre positiva heltal.

Alternativt: Ett positivt heltal p är ett primtal om det har precis två positiva delare, 1 och p .

De första primtalen

2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31, 37, 41, 43, 47, 53, 59, 61, 67, 71, 73, 79, 83, 89, 97

Definition

Ett **primtal** är ett heltal större än 1 som inte kan skrivas som en produkt av två mindre positiva heltal.

Alternativt: Ett positivt heltal p är ett primtal om det har precis två positiva delare, 1 och p .

De första primtalen

2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31, 37, 41, 43, 47, 53, 59, 61, 67, 71, 73, 79, 83, 89, 97, 101, 103, 107, 109, 113, 127, 131, 137, 139, 149, 151, 157, 163, 167, 173, 179, 181, 191, 193, 197, 199, 211, 223, 227, 229, 233, 239, 241, 251, 257, 263, 269, 271, 277, 281, 283, 293, 307, 311, 313, 317, 331, 337, 347, 349, 353, 359, 367, 373, 379, 383, 389, 397, 401, 409, 419, 421, 431, 433, 439, 443, 449, 457, 461, 463, 467, 479, 487, 491, 499, ...

Hur många primtal finns det?

Hur många primtal finns det?

Sats (Euklides ca 300 f.kr.)

Det finns oändligt många primtal.

Hur många primtal finns det?

Sats (Euklides ca 300 f.kr.)

Det finns oändligt många primtal.

Bevis: Antag att det bara finns ändligt många primtal $p_1, p_2, \dots, p_n$. Låt $m = p_1 \cdot p_2 \cdots p_n + 1$. Då är inget av talen $p_1, p_2, \dots, p_n$ en faktor till m , så m måste själv vara ett primtal. Motsägelse!

Eratosthenes ca 200 f.kr.

Hittade en algoritm för att hitta alla primtal under ett givet tal. Med en dator är denna metod effektiv för att hitta alla primtal under några miljarder.

Eratosthenes såll - algoritm

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96

Eratosthenes såll - algoritm

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96

Vi stryker alla primtal delbara med 2

Eratosthenes såll - algoritm

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96

Vi stryker alla primtal delbara med 2 och 3

Eratosthenes såll - algoritm

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96

Vi stryker alla primtal delbara med 2 och 3 och 5

Eratosthenes såll - algoritm

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96

Vi stryker alla primtal delbara med 2 och 3 och 5 och 7. Resten är primtal!

Eratosthenes såll - Pythonprogram

```
1 def Eratosthenes(n):
2     sammansatta={0,1}
3     i=2
4     while i*i < n+1:
5         sammansatta|={k*i for k in range(2,1+n//i)}
6         i+=1
7     return set(range(n))-sammansatta
```

In [24]: Eratosthenes(100)
Out[24]:
{2,
3,
5,
7,
11,
13,

Programmet hittar alla primtal under 10 miljoner på ca 20 sekunder.

Eratosthenes såll - Pythonprogram

```
1 def Eratosthenes(n):
2     sammansatta={0,1}
3     i=2
4     while i*i < n+1:
5         sammansatta|={k*i for k in range(2,1+n//i)}
6         i+=1
7     return set(range(n))-sammansatta
```

In [24]: Eratosthenes(100)
Out[24]:
{2,
3,
5,
7,
11,
13,

Programmet hittar alla primtal under 10 miljoner på ca 20 sekunder.
För långsamt då n har mer än ~ 10 siffror, även för superdatorer.

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Primtalstest

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Fermats primtalstest

Om p är ett primtal så gäller $p \mid (a^p - a)$ för alla heltal a .

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Fermats primtalstest

Om p är ett primtal så gäller $p \mid (a^p - a)$ för alla heltal a .
Så om $p \nmid (a^p - a)$ för något a kan p ej vara ett primtal.

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Fermats primtalstest

Om p är ett primtal så gäller $p \mid (a^p - a)$ för alla heltal a .

Så om $p \nmid (a^p - a)$ för något a kan p ej vara ett primtal.

$6 \nmid (2^6 - 2)$ så 6 är inte ett primtal.

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Fermats primtalstest

Om p är ett primtal så gäller $p \mid (a^p - a)$ för alla heltal a .

Så om $p \nmid (a^p - a)$ för något a kan p ej vara ett primtal.

$6 \nmid (2^6 - 2)$ så 6 är inte ett primtal.

$143 \nmid (2^{143} - 2)$ så 143 är inte ett primtal.

Primtalstest

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Fermats primtalstest

Om p är ett primtal så gäller $p \mid (a^p - a)$ för alla heltal a .

Så om $p \nmid (a^p - a)$ för något a kan p ej vara ett primtal.

$6 \nmid (2^6 - 2)$ så 6 är inte ett primtal.

$143 \nmid (2^{143} - 2)$ så 143 är inte ett primtal.

Primtalstestning

Med liknande test finns det snabba algoritmer som testar om ett på givet tal på ett par tuset siffror är ett primtal.

Primtalstest

Hur kan man testa om ett visst tal är ett primtal?

Fermats primtalstest

Om p är ett primtal så gäller $p \mid (a^p - a)$ för alla heltal a .

Så om $p \nmid (a^p - a)$ för något a kan p ej vara ett primtal.

$6 \nmid (2^6 - 2)$ så 6 är inte ett primtal.

$143 \nmid (2^{143} - 2)$ så 143 är inte ett primtal.

Primtalstestning

Med liknande test finns det snabba algoritmer som testar om ett på givet tal på ett par tuset siffror är ett primtal. Observera att testet inte säger vad faktorerna är!

Det största kända primtalet

I mars 2022 är det största kända primtalet

$$2^{82,589,933} - 1$$

Talet har 24 miljoner siffror

Del II

Faktorisering

Aritmetikens fundamentalsats

Varje positivt heltal kan faktoriseras på ett unikt sätt som en produkt av primtal.

Aritmetikens fundamentalsats

Varje positivt heltal kan faktoriseras på ett unikt sätt som en produkt av primtal.

$$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$$

Aritmetikens fundamentalsats

Varje positivt heltal kan faktoriseras på ett unikt sätt som en produkt av primtal.

$$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$$

$$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2$$

Aritmetikens fundamentalsats

Varje positivt heltal kan faktoriseras på ett unikt sätt som en produkt av primtal.

$$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$$

$$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2$$

$$29031942 = 2 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2 \cdot 1213 \cdot 3989$$

Primtalsfaktorisering

Aritmetikens fundamentalsats

Varje positivt heltal kan faktoriseras på ett unikt sätt som en produkt av primtal.

$$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$$

$$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2$$

$$29031942 = 2 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2 \cdot 1213 \cdot 3989$$

En motsägelse?

$$17 \cdot 143 = 2431 = 13 \cdot 181$$

Primtalsfaktorisering

Aritmetikens fundamentalsats

Varje positivt heltal kan faktoriseras på ett unikt sätt som en produkt av primtal.

$$70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$$

$$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2$$

$$29031942 = 2 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 2^3 \cdot 3^2 \cdot 1213 \cdot 3989$$

En motsägelse?

$$17 \cdot 143 = 2431 = 13 \cdot 181$$

Ingen motsägelse $2431 = 11 \cdot 13 \cdot 17$ är primtalsfaktoriseringen.

Produkten av två stora tal

Talet 17253562856932913454743795369279 är en produkt av två primtal. Vilka?

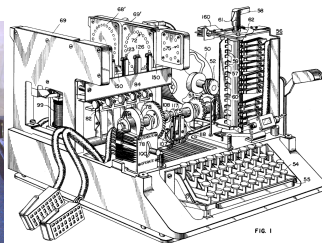
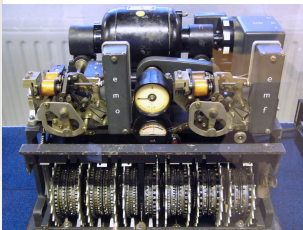
Produkten av två stora tal

Talet 17253562856932913454743795369279 är en produkt av två primtal. Vilka?

För tal på ett par hundra siffror är detta problem för svårt, även för datorer.

Kryptering

I princip all webbkommunikation krypteras enligt RSA eller ECC-protokollet. För att knäcka en RSA-kod måste man faktorisera ett tal på 512 bits, alltså ett tal på drygt 100 siffror.

Shors algoritm

Shors algoritm

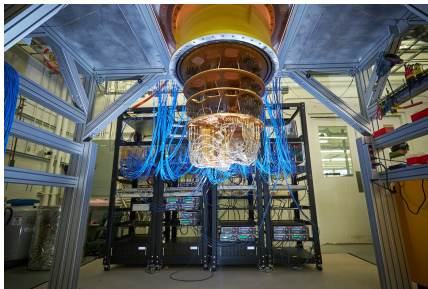
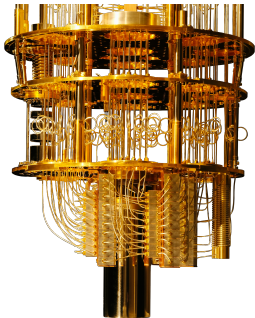
En algoritm som togs fram av Peter Shor 1994 som kan faktorisera stora primtal.

Shors algoritm

Shors algoritm

En algoritm som togs fram av Peter Shor 1994 som kan faktorisera stora primtal.

Problem: Algoritmen fungerar endast på kvantdatorer.

Högsta primtalsfaktoriseringar gjorda på kvantdatorer:

$21 = 3 \cdot 7$ år 2012, $1099551473989 = 1048589 \cdot 1048601$ år 2019.

Del IV

Teoretiska problem

Om p och $p + 2$ båda är primtal kallas de **primtalstvillingar**.
Exempelvis är 11 och 13, eller 2027 och 2029 primtalstvillingar.

Om p och $p + 2$ båda är primtal kallas de **primtalstvillingar**.
Exempelvis är 11 och 13, eller 2027 och 2029 primtalstvillingar.

Tvillingprimtalsförmodan (Twin prime conjecture)

Det finns oändligt många primtalstvillingar

De flesta matematiker tror att detta är sant men ingen har lyckats bevisa det ännu.

Goldbachs förmodan

Goldbachs förmodan (1742)

Varje jämnt tal större än 2 är summan av två primtal

haben, nicht bestanden, ob schon aber schon mal gefunden ist,
 * wann nicht jedes kleine numeros unico modo in duo quadrata
 divisibiles zerlegt auf solche Weise soll ist auf eine conjectura
 bezuhen: daß jede Zahl welche sich zerlegen numeros primis
 zusammenzusetzen ist ein aggregation d. vielen numerorum
 primorum, ob all was will: in unicum mit zwei quadrat
 beschreiben congerium omnium unitatum 2. zum Beispiel
 $4 = \begin{cases} 1+1+1+1 \\ 1+1+2 \end{cases} \quad 5 = \begin{cases} 2+3 \\ 1+1+3 \\ 1+1+1+2 \\ 1+1+1+1+1 \end{cases} \quad 6 = \begin{cases} 1+5 \\ 1+2+3 \\ 1+1+1+3 \\ 1+1+1+1+2 \\ 1+1+1+1+1+1 \end{cases}$ *etc.*
 Einmal folgen mir paar observationes 75 demonstrirte unter
 von Proust:
 Si v. sit factor ipsius x. cuiusmodi ut factus v = c. numero an-
 ceptis, determinari possit x per c. et reliquis constantes in functi-
 one expressas, poterit etiam determinari valor ipsius x, in de-
 quatione $v^{n+1} = (av+1)(v+1) \cdot \frac{v^{n+1}-1}{v-1} \cdot \frac{(v+1)(v+2) \dots (v+n)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \dots n}$ d. h. v. v. v.
 Si incipiat curva cuius expressio x. applicata hoc sit
 summa seriei $\frac{x^n}{n \cdot 2^n}$ posita x. pro exponente terminetur, hoc est
 applicata $= \frac{x}{1 \cdot 2} + \frac{x^2}{2 \cdot 2^2} + \frac{x^3}{3 \cdot 2^3} + \frac{x^4}{4 \cdot 2^4} + \text{etc.}$ dico, si fuerit
 applicata = 1, applicatum fore $= \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$ §. Ist hat gleich = 4
 $\frac{1}{2} \dots \dots \dots \frac{1}{2^2}$
 $\frac{1}{3} \dots \dots \dots \frac{1}{2^3}$
 $\frac{1}{4} \dots \dots \dots \frac{1}{2^4}$
 vel major. $\dots \dots \dots$ infinitum.
 Ist versuche mit aller ansehnlichkeit beschreiben
 kann Goldbachs Vermutung
 Moskau 7. Jun. st. 12. 1742. J. *Goldbach*

Goldbachs förmodan

Goldbachs förmodan (1742)

Varje jämnt tal större än 2 är summan av två primtal

$$10 = 3 + 7$$

$$52 = 47 + 5$$

$$1000 = 317 + 683$$

[illegible]

Goldbachs förmodan

Goldbachs förmodan (1742)

Varje jämnt tal större än 2 är summan av två primtal

$$10 = 3 + 7 \quad 52 = 47 + 5 \quad 1000 = 317 + 683$$

Med datorer har man verifierat att förmodan gäller för alla jämna tal upp till $4 \cdot 10^{18}$, men detta är inget bevis!

[illegible]

Pierre de Fermat (1603-1665)

Pierre de Fermat (1603-1665)

Fermats primtalsförmodan (1600-talet)

$2^{2^n} + 1$ är ett primtal för varje heltal $n \geq 0$.

Pierre de Fermat (1603-1665)

Fermats primtalsförmodan (1600-talet)

$2^{2^n} + 1$ är ett primtal för varje heltal $n \geq 0$.

$2^{2^0} + 1 = 3$ $2^{2^1} + 1 = 5$ $2^{2^2} + 1 = 17$ $2^{2^3} + 1 = 257$ $2^{2^4} + 1 = 65537$ är alla primtal

Pierre de Fermat (1603-1665)

Fermats primtalsförmodan (1600-talet)

$2^{2^n} + 1$ är ett primtal för varje heltal $n \geq 0$.

$2^{2^0} + 1 = 3$ $2^{2^1} + 1 = 5$ $2^{2^2} + 1 = 17$ $2^{2^3} + 1 = 257$ $2^{2^4} + 1 = 65537$ är alla primtal

Euler visade 1732 att Fermat hade fel genom att beräkna att

$$2^{2^5} + 1 = 4294967297 = 641 \cdot 6700417.$$

Pierre de Fermat (1603-1665)

Fermats primtalsförmodan (1600-talet)

$2^{2^n} + 1$ är ett primtal för varje heltal $n \geq 0$.

$2^{2^0} + 1 = 3$ $2^{2^1} + 1 = 5$ $2^{2^2} + 1 = 17$ $2^{2^3} + 1 = 257$ $2^{2^4} + 1 = 65537$ är alla primtal

Euler visade 1732 att Fermat hade fel genom att beräkna att

$$2^{2^5} + 1 = 4294967297 = 641 \cdot 6700417.$$

Fråga som kvarstår: finns det fler Fermatprimtal än de ovan?

Frågor?